Innhold:

NYTT SKATTESYSTEM

PLANLEGGING I REDERIER

NORGE OG UTVIKLINGS-HJELPEN

FONDSFORVALTNINGEN I FOLKEPENSJONEN

SOSIALØKONOMISK SAMFUNNSOPPGAVER

EKSPERTOPPDRAG FOR FN

KONJUNKTURBAROMETER

NYTT FRA FREDERIKSGATE

SOSIALØKONOMEN

1 - JANUAR 1965 - ÅRGANG 9

VÅRT NYE ANSIKT

Våre faste lesere vil sikkert ha bemerket det nye ansikt vårt tidsskrift nå har fått. De forandringer som er foretatt skyldes ikke at vi vil markere noen ny redaksjonell linje.

Endringene er foretatt delvis ut fra et ønske om en mer tidsmessig og moderne lay-out, og på bakgrunn av det faktum at det interimsstyret tidsskriftet nå har hatt er blitt avløst av en fast redaksjonsstab, noe som forhåpentligvis vil føre til at «Sosialøkonomen» vil få den «face-lifting» som den etter vår mening trenger, og dessuten at tidsskriftet i den tid som kommer vil komme ut mer regelmessig, enn tilfellet har vært i det siste.

Videre håper vi at denne regelmessighet kan føre til at tidsskriftet også får preg av en større grad av aktualitet.

Noen redaksjonell linje vil vi ikke legge fram, når en ser bort fra at vi vil søke å oppfylle de målsettinger som er kommet til uttrykk i redegjørelsen fra Styret i Sosialøkonomisk Samfunn, trykt annet sted i dette nummer. Så får vi heller se, når vi takker av, hvorvidt vi har klart å fylle vår oppgave, og om vi kan spore noen redaksjonell linje.

Foruten at «Sosialøkonomen» har fått en ny redaksjonsstab, har vi også gått over til nytt trykkeri. Fra og med dette nummer er det Sverre Kildahls Boktrykkeri som vil besørge trykkingen. Denne overgangen til nytt trykkeri skyldes vesentlig distribusjons-tekniske fordeler, idet også distribusjonen nå besørges av Sverre Kildahls Boktrykkeri, i stedet for, som tidligere, av Universitetsforlaget. Vi vil få benytte anledningen til å takke såvel Brødrene Tengs Boktrykkeri som Universitetsforlaget for et behagelig samarbeid.

TØI

SOSIALØKONOM

Høyt kvalifisert sosialøkonom søkes til arbeid med sentrale problemstillinger i norsk samferdsel.

Arbeidet krever betydelige teoretiske kunnskaper, utpreget analytiske evner, tiltakslyst og fantasi.

Vi byr på rike muligheter til videreutdannelse, stimulerende samarbeid med over 20 akademikere fra ulike faggrupper og god kontakt med ledende personligheter på transportområdet.

Kvalifisert søker kan regne med gode vilkår.

Leilighet kan eventuelt skaffes. Nærmere opplysninger ved forskningsleder Hiorth.

TRANSPORTØKONOMISK INSTITUTT

Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd

Stasjonsveien 4 - Oslo 3 - Telf.: 60 82 80

1/65

Januar

SOSIALØKONOMEN

Ansvarlige redaktører:
Tore Lindholt
Bjørnulf Sandberg

Redaksjonssekretær:
Arne Faye

Studentredaktør:
Finn-Arne Johansen

Redaksjonsutvalg:
Konsulent Dag Bjørnland
Underdirektør Paal Bog
Byråsjef Erik Botheim
Cand.oecon. Even S. Engelstad
Kontorsjef Eskild Jensen
Konsulent Per Polden
Cand. oecon. Jon Rikvold
Cand. oecon. Kjell Storvik
Cand. oecon. Bjørn Tryggeset

INNHOLD:

Side

Hallvard Borgenvik:
Nytt skattesystem i Sverige 3

Frank Rønning:
Planlegging i rederier 6

Knut Getz Wold:
Fondsforvaltningen i Folkepensjonen og kredittfordelingsproblemet 9

Ekspertoppdrag for FN .. 10

Eskild Jensen:
Norges forhold til utviklingshjelpen 11

Bjørn Fusche:
Noen tanker om Sosialøkonomisk Samfunn's målsetting og virksomhet de nærmeste årene 17

Studentnytt 22

Eksamensresultater 23

Konjunkturbarometer 24

SOSIALØKONOMEN
Utgitt av
Sosialøkonomisk Samfunn.
Utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til foreningens medlemmer.
Adresse: Frederiksgt. 3, Oslo 1

Abonnementspris kr. 30,— pr. år. Enkeltnummer kr. 3,—.

Om skatter og skattesystemer

Som den første artikkel i dette nummer vil leserne finne et kort resymé av den svenske skatteutredningen, skrevet av konsulent Hallvard Borgenvik i Statistisk Sentralbyrås skatteforskningsavdeling. Det var redaktørenes håp at vi på grunnlag av denne artikkel kunne få inspirert til en skattedebatt i Norge. Vel, særlig originalt er ikke dette, skattedebatter har vi hatt i uminnelige tider.

Imidlertid har vi en følelse av at disse debatter har en evne til å kjøre seg fast. Det har vært prosentregning sammen med utgangspunktet om at alt skal være «rettferdig», på promillen «rettferdig», som har bidratt til denne fastlåsingen.

Det er vel et forsøk verd å prøve å løse opp på dette, og vil en gjøre noe med de nåværende skattesystemer vi har her på berget er det nødvendig å se på det hele litt mer fra bunnen av. Skatteproblemer er først og fremst politiske problemer, vi har ingen illusjoner om noe annet, men det vi gjerne ville var å se på prinsippene og systemene før vi fikk politisk fastlåste standpunkter.

Et av utgangspunktene i den svenske utredningen er at de offentlige utgifter ikke vil gå ned. Dette er vel også et realistisk utgangspunkt for en norsk skattedebatt. Med de aktuelle politiske alternativer er det lite som tyder på at de offentlige utgifter skal gå ned.

Videre finner vi i utredningen at indirekte skatter kanskje ikke er så umulig urettferdige som enkelte mener. Den stigende levestandard vi er med på, og de offentlige tilskudd gjennom barnebidrag, andre trygder, husbank etc., har snudd litt rundt på dette med «fattigmannsskatten».

Vi skal ikke her i en kort leder forsøke å gjengi en svensk utredning på godt og vel 800 sider. Det vi imidlertid mer enn gjerne gjør er å stille plass til disposisjon for en debatt om de prinsipielle spørsmål den svenske utredningen reiser.

La oss videre også ta med at disse prinsippene som utredningen bygger på ikke er «Made in Sweden». EEC-området arbeider med de samme tankene, og såkalte godt informerte kretser vet å fortelle at den danske finansminister i begynnelsen av februar vil fremme en proposisjon om merverdiskatt.

Som sagt, vi vil gjerne ha disse spørsmål diskutert her i «Sosialøkonomen», og det vi da innbyr til er ikke en svensk, dansk eller kontinental skattedebatt, men en norsk skattedebatt preget av de strømninger som tydeligvis gjør seg gjeldende ute.

Det nye System/360 Modell 20

Modell 20 er et hullkortorientert datasystem som vil gjøre overgangen til EDB enklere, tryggere og mer økonomisk enn noen gang tidligere.

Lett overgang

Hullkortarkivene i Deres data-avdeling kan opprettholdes, likeledes rapportenes utseende. Manuelle systemer kan lett tillempes Modell 20.

Enkel programmering og betjening

Enkle og lettlærte programmeringshjelpemidler stilles til disposisjon. Enhver som kjenner hullkortteknikk kan uten vanskeligheter gå over på Modell 20.
Personell uten erfaring fra maskinell databehandling trenes hurtig på IBM-skolen. Denne er en del av IBM's service.

Mindre plass

Kravene til kontorplass er meget beskjedne. Modell 20 er et kompakt system som erstatter tabulator, kollator, oversetter, reproducer og kalkulator.
De trenger ikke koblingsbord og plass for slike.

Enklere og hurtigere

Flere hullkortregistre behandles i ett kortgjennomløp med høye hastigheter. *En helt ny enhet* leser to registre med 500 kort pr. minutt, huller og oversetter kort, og sender dem ut i én av 5 lommer — alt i én operasjon.
En ekstra kortleser arbeider med hastighet opp til 1 000 kort pr. minutt.

Datakommunikasjon

Modell 20 tar også hensyn til ønsket om direkte forbindelse til og fra andre IBM datasystemer ved spesialutstyr for tilkobling til det offentlige telekommunikasjonsnett.
Avstander er ikke noen begrensning.

Ledelsens verktøy

Systemet vil gi ledelsen mer avanserte og økonomiske rutiner og løsninger, resultater raskere ut, bedre oversikt — og større muligheter for hurtige avgjørelser.

TA KONTAKT med nærmeste IBM-kontor hvor De vil finne en erfaren konsulent som kan diskutere Deres problemer og klarlegge de fordeler IBM System/360 Modell 20 vil gi Dem.

INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES A.S Haakon VII's gate 2, Oslo - Tlf. 41 77 45

Avdelingskontorer: Bergen 18 155 • Trondheim 28 056 • Stavanger 27 514 • Porsgrunn 52 703 • Sarpsborg 52 311

IBM SYSTEM/360 MODELL 20

Nytt skattesystem i Sverige

AV KONSULENT HALLVARD BORGENVIK

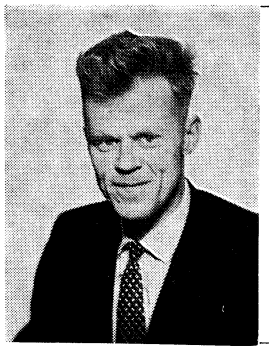

Hallvard Borgenvik:

Cand. oecon. 1950. Ansatt i Statistisk Sentralbyrå siden 1950, hvor han har arbeidet først med skattestatistikk og så med skatteforskning. Han er nå konsulent ved kontoret for skatteforskning i Statistisk Sentralbyrå. Borgenvik har i samarbeid med byråsjef Arne Øien utarbeidet en rekke publikasjoner om skattespørsmål. Han har videre et studieopphold ved Harvard University, Massachusetts bak seg. Borgenvik er medlem av arbeidsutvalget i den komité som har i oppdrag å vurdere skattleggingen av aksjeselskaper og aksjonærer.

Omfattende skattereformer er på trappene i Sverige. Den svenske regjering nedsatte i 1960 et utvalg som skulle ta opp praktisk talt hele skattesystemet til nyvurdering. En innstilling fra utvalget ble offentliggjort våren 1964. (Statens offentlige utredninger 1964: 25 «Nytt skattesystem».) En skal ikke ha vært mye borti norsk skattedebatt før en hører kravet om en totalrevisjon av skattesystemet. Det svenske arbeidet maner til ettertanke. En omfattende revisjon krever tid og ressurser. Bak den offentliggjorte innstillingen, som er en trykksak på vel 800 sider, står et utvalg på 11 mann, 14 eksperter og 3 «biträdande sekreterare». Til tross for denne kjempetrykksaken ansees ikke problemene å være ferdig utredet. Nok et utvalg, 11 mann, arbeider med en utredning om bedriftsskattene og det annonseres en utredning om lønnsskatt.

Utvalget fikk et meget vidtgående mandat. Finansminister Sträng understreket blant annet at utvalget ikke måtte vike tilbake for langtrekkende reformer. Det ble likevel pålagt en streng begrensning, selve skattenivået skulle holdes uendret. Det er følgelig fordelingsmessige og tekniske reformer som vesentlig blir behandlet i innstillingen. De endringene som foreslås gjennomført skal foregå trinnvis, slik at reformene skal være fullt gjennomført i 1970. Tabell I som er hentet fra innstillingen illustrerer grovt hva utvalget tenker seg skal skje.

Første kolonne i tabellen angir hva de skattene utvalget behandler antas å innbringe i 1970, forutsatt at skatt av samme realinntekt ble holdt uendret. Ved beregningen er det forutsatt en prisstigning på 2 pst. pr. år og en realinntektsstigning på 3 pst. pr. år. For å komme fram til samme skattenivå har utvalget med andre ord justert for en viss prisstigning, men akseptert at det totale skattenivå stiger som følge av en alminnelig realinntektsøkning.

TABELL 1.

Skatteinntekter i 1970 etter gjeldende regler og etter forslagets regler. Mill. S.kr.

	Gjeldende regler	Forslagets regler
1. Personlige inntektsskatter til Staten	9 800	7 700
2. Formuesskatt	320	250
3. Folkepensjonsavgift	1 500	—
4. Sykeforsikringsavgift	660	—
5. Nykonstruerte sosialforsikringsavgifter	—	3 060
6. Gjeldende alminnelig omsetningsavgift	4 460	—
7. Energiskatt	960	—
8. Særavgifter m.m.	640	—
9. Nykonstruert generell indirekte skatt	—	8 320
10. Forhøyd bensinskatt	—	150
11. Barnetrygd	÷1 100	÷ 2 100
12. Økt folkepensjon	—	÷ 140
Sum	17 240	17 240

Etter forslaget vil hovedtrekkene i utviklingen bli:

I en overgang fra direkte til indirekte skatter,

II en alminnelig hevning av barnetrygden,

III en utbygging og omlegging av den alminnelige omsetningsavgiften, samtidig som viktige særavgifter faller bort,

IV en omlegging av trygdefinansieringen.

Jeg skal gi en kort oversikt over de viktigste reformene.

Utvalget foreslår en alminnelig reduksjon av inntektsskatten. Reduksjonen gjennomføres dels ved å redusere satsene på alle progresjonstrinn bortsett fra toppsatsene, og dels ved en hevning av personfradragene. Enslige vil få en skattelette som utgjør ca. 2 pst. av inntekten. Barnefamiliene vil få en vesentlig større skattelette, særlig når en tar hensyn til økningen i barnetrygden. For ektefeller med 2 barn vil lettelsene stort sett beløpe seg til 8—9 pst. av inntekten (lettelsene vil bety noe mer for lavere inntekter, hvor barnetrygden prosentvis betyr mer). Generelt kan endringene i inntektsskattene i større grad karakteriseres som en endring av skattenivået enn som en avdempning av progresjonen. Utvalget har selvfølgelig ikke kunnet unngå å komme inn på det evige problem om skattlegging av ektefeller, hvor hustruen har arbeide utenfor hjemmet. Etter å ha gjennomgått hele den velkjente argumentasjonen, konkluderer utvalget med at samskatten bør opprettholdes, men det foreslår at hustrufradraget heves til 25 pst. av hustruens inntekt, maksimum 4000 S. kroner. I pakt med den kompromissets ånd som hersker, gis det også en liten konsesjon til hustruen i jordbruket. Hun får adgang til et hustrufradrag som er begrenset oppad til et beløp på 1000 S. kroner. Det bør i denne sammenheng nevnes at progresjonsskalaer og fradrag etter forslaget er utformet, slik at skatten til ektefeller i større grad enn i Norge tilsvarer summen av skattene til to enslige som hver har halvparten av ektefellenes inntekt. («Income splitting» eller todelingssystemet.) I tillegg til reduksjonen i inntektsskatten foreslår utvalget en viss reduksjon i formueskatten. Forslaget innebærer bl. a. at formuer under 125 000 S. kroner blir skattefrie.

Det skattetap for staten som følger med reduserte direkte skatter og høyere barnetrygd, skal etter utvalgets forslag kompenseres ved en utbygging av den generelle omsetningsavgiften. Omsetningsavgiften skal samtidig erstatte en rekke særavgifter. (De viktige særavgiftene på tobakk, alkohol og motorvogner skal fortsatt bestå som egne ordninger.) I sin begrunnelse hevder utvalget at en vesentlig heving av den generelle omsetningsavgift som en kompensasjon for de øvrige endringer er mindre betenkelig enn tidligere, fordi behovet for inntektsutjamning er mindre. Det legger i denne sammenheng særlig vekt på utbyggingen av trygdesystemet.

Den gjeldende svenske omsetningsavgiften blir på samme måte som i Norge innkrevd på detaljistleddet. Den svenske avgiftssatsen utgjør 6 pst. av omsetningsverdien inklusive avgiften. For å kompensere for skattelettelsene som utvalget foreslår på andre felter, måtte denne satsen heves til 11—12 pst. Utvalget blir stående ved en sats på 13 pst., men forutsetter da at selve avgiften ikke blir tatt med i avgiftsgrunnlaget.

Med utgangspunkt i denne sterke hevingen av avgiften tar utvalget opp til vurdering hele den tekniske ordningen av avgiften. Etleddsavgift på tidligere ledd (produkt- eller engrosledd) blir avvist, fordi en da måtte operere med vesentlig høyere satser for å få inn samme skattebeløp. En flerleddsavgift pålagt bruttoomsetningen på flere ledd (kaskadeskatt) blir avvist på grunn av den kumulative priseffekt. Utvalget blir stående ved at en må velge mellom en ettleddsavgift på detaljistleddet eller en flerleddsavgift etter merverdisystemet. Den siste ordningen tar sikte på å skattlegge den verdiøkningen som oppstår når en vare passerer et produksjons- eller omsetningsledd. Utvalget har valgt merverdiprinsippet og foreslår at det blir innkrevd en avgift på alle produksjons- og omsetningsledd. Det avgiftsbeløpet som skal innebetales fra næringsdrivende i en periode, skal være lik 13 pst. av omsetningsverdien eksklusive avgiften minus 13 pst. av alle innkjøp.*

* Et enkelt regneeksempel illustrerer framgangsmåten:

		Pris uten avgift	Beregnet avgift av: Innkjøp	Beregnet avgift av: Salg	Innbetaling til staten (kol. 3 — kol. 2)
Råvareprodusent	Innkjøp	0	0		
	Salg	100		13	13
Ferdigvareprodusent	Innkjøp	100	13		
	Salg	300		39	26
Grossist	Innkjøp	300	39		
	Salg	400		52	13
Detaljist	Innkjøp	400	52		
	Salg	500		65	13
Avgift innbetalt til staten ialt					65

I regneeksemplet er det forutsatt at råvareprodusenten ikke har foretatt noen avgiftsbelagte innkjøp. Hvis denne produsenten i løpet av perioden hadde innkjøpt en maskin til en verdi av 100 ekskl. avgift, ville innbetalingen til staten fra dette produksjonsledd blitt 0.

De argumenter som utvalget legger særlig vekt på når det går inn for en merverdiskatt framfor den gjeldende ordning med avgift på detaljistleddet, er følgende:

I Det store avgiftsbeløp som skal innkreves etter omleggingen, blir med en avgift på flere ledd mer spredt. Likviditetsproblemene hos bedriftene og ønsket om å unndra omsetning fra skattlegging blir ikke så påtrengende som under en etleddsavgift som skal innbringe samme beløp.

II Det er lettere å frita varer som skal nyttes i produksjon og omsetning. Under den gjeldende ordning er det selgeren som må vurdere om kjøperen skal bruke varer til avgiftsfrie formål. Under merverdiskatten vil det være kjøperen som gjennom fradragsretten har bevisbyrden.

III Ved en merverdiskatt foreligger det en viss innebygd kontroll. Hvis selgeren søker å unndra omsetning fra avgift, vil det gå ut over kjøperes fradragsrett.

IV Ordningen med merverdiskatt ser ut til å være det system som slår igjennom i fellesmarkedet.

Den vanlige administrative innvending mot ordningen er at det blir flere enheter å kontrollere, samtidig som en må kontrollere både bruttoomsetning og innkjøp. Utvalget har funnet at fordelene mer enn oppveier de administrative ulempene. Særlig sett på bakgrunn av punktene I — III ovenfor, og fordi en forutsetter at merverdiskatten administrativt skal samordnes med inntektsskatten.

En annen vanlig innvending mot merverdiskatten, som henger sammen med prisvirkningen, har utvalget ikke drøftet. Utvalget forutsetter uten videre at en merverdiskatt og en etleddsavgift på detaljistleddet vil innbringe samme beløp, når avgiftssats og varegrunnlag er det samme. Dette vil bare være riktig hvis avansene i kroner og øre på alle produksjons- og omsetningsledd vil være de samme under begge ordningene. Nytter bedriftene en fast prosentvis avanse på innkjøpsprisen, vil merverdiskatten kunne få flere utilsiktede virkninger. Med en gitt avgiftssats vil den totale prisstigningen bli sterkere. De relative priser blir påvirket av hvor mange ledd varen passerer, og en vil kunne få en vridning i prisforholdet mellom importerte og hjemmeproduserte varer.

Målet med den svenske merverdiskatten er at den bare skal ramme konsumet og at den skal virke nøytralt på produksjon og etterspørsel. For å oppnå denne målsettingen tar utvalget sikte på å finne fram til tekniske ordninger som hindrer at produksjonsfaktorene blir endelig belastet med skatt. Den viktigste teknikken ligger i reglene om bedriftenes fradragsrett. Bedriftene får et fradrag på 13 pst. av alle innkjøp, også investeringer. Hvis fradraget beregnet på denne måten blir større enn 13 pst. av omsetningen, kan resten avregnes mot framtidig omsetning eller det kan bli tale om tilbakebetalinger. En annen teknikk som skal brukes er å frita enkelte leveringer for avgifter. Denne teknikken skal særlig brukes i forbindelse med tjenester som hovedsaklig ytes til næringslivet. Sakførere, revisorer, arkitekter, konsulentfirmaer, banker etc. blir ikke pålagt å betale avgift av sin «omsetning». Det velkjente problem fra inntektsskatten om å trekke et skille mellom private konsumutgifter og driftsutgifter må også løses under ett system med merverdiskatt. Etter det svenske forslaget blir eksempelvis representasjonsutgifter regnet som konsum, slik at bedriften ikke får fradrag for avgift betalt på slike utgifter.

Ønsket om å unngå vridninger i etterspørselen forutsetter at flest mulig tjeneste- og varekategorier innen konsumsektoren blir trukket inn under avgiftsordningen, og utvalget går langt i sine forslag. Det kan eksempelvis nevnes at ordningen tar sikte på å skattlegge aviser, tidsskrifter, transport- og hotelltjeneste. Innen boligsektoren tar forslaget sikte på å skattlegge materialkostnadene, men ikke lønnsutgiftene, ved levering av nybygg og reparasjoner. For å forenkle beregningene foreslår utvalget at avgiften blir beregnet av 60 pst. av leveringsprisene. (En regner med at materialandelen av byggekostnadene gjennomsnittlig utgjør 60 pst.) Det forutsettes at det ikke skal beregnes avgift av selve husleien. — Samme framgangsmåte skal brukes ved levering av forretningsbygg. Næringsdrivende som driver sin virksomhet i leide lokaler får ikke fradragsrett for husleien ved beregning av avgiften på sin omsetning. I den utstrekning avgiften på bygget slår ut i høyere husleie, vil en kunne få en viss kumulativ priseffekt av avgiftspålegget.

Generelt regner utvalget med at vel 80 pst. av det private konsumet skal komme inn under avgiftsordningen. Til sammenlikning kan nevnes at den generelle omsetningsavgiften i Norge antakelig dekker snaut 70 pst. av konsumet. Den vesentlige forskjellen ligger i skattleggingen av tjenestekonsumet.

Det framgår at merverdiskatten skal spille en sentral rolle i det framtidige skattesystem. Utvalget har derfor måttet drøfte hvordan en skal nytte skatten i konjunkturreguleringen. Det er en selvfølge at en ved å regulere satsene kan påvirke konsumet, men utvalget skisserer også ordninger som direkte tar sikte på å ramme investeringene. Spesielt antyder utvalget at fradragsretten kan innrettes slik at den virker som en investeringsavgift. Etter hovedregelen får bedriftene ved beregningene av merverdiskatten fradrag for avgift som er pålagt investeringene. Ved en hensiktsmessig utforming av reglene kan denne fradragsret-

Forts side 20.

Planlegging i rederier

AV CAND. OECON. FRANK RØNNING

Frank Rønning:

Cand. oecon. 1958. Arbeidet i Statistisk Sentralbyrå til mars 1959. Deretter ansatt i Industriforbundets Rationaliseringskontor A/S (IRAS) til utgangen av 1963. Arbeidet i IRAS med teknisk/økonomisk organisasjon, databehandling og operasjonsanalyse. Fra 1/1 1964 ansatt i rederiet Wilh. Wilhelmsen.

I. På bedriftsplanet blir planlegging tillagt varierende betydning. I en industribedrift taler man om produksjonsplanlegging, salgsplanlegging, langtidsplanlegging. I handelsbedrifter utgjør innkjøpsplanlegging ofte en viktig planleggingsfunksjon. I servicebedrifter opptrer planlegging i form av kapasitetsplanlegging. I et rederi er man, spesielt på kort sikt, opptatt av å planlegge *beskjeftigelsen* av skipene.

Ovenstående eksempler er ikke ment å være uttømmende og udiskutable — men en antydning om at man på bedriftsplanet, helt opp til de siste år, har ofret størst oppmerksomhet på planlegging av «de nære ting», slik disse «alltid» har fortonet seg. I de siste årene er imidlertid konvensjonelle problemstillinger omprøvet, og forsøk på *totalplanlegging* kommet i sentrum for oppmerksomheten.

II. Planlegging er almindelig ansett for å være en av bedriftens vanskeligste funksjoner. Dette henger antagelig sammen med to forhold — mangel på tilstrekkelig gode planleggingsmetoder og vanskeligheter med tilgang på tilstrekkelig detaljerte data.

Det finnes en mengde viten om konkrete forhold spredt rundt i et rederi. Kombinert med erfaring om bedriftens «miljø» utgjør dette det tradisjonelle planleggingsgrunnlag som tilsynelatende har gitt forbausende gode resultater.

III. Planlegging kan oppfattes som søkning etter informasjon om *alternative handlemåter*. Informasjonen må være kvantifisert slik at konsekvensene av alternative handlemåter er direkte sammenlignbare. Dette nyere syn på planleggingsfunksjonen henger nøye sammen med utviklingen av matematisk og økonomisk analyse, slik denne særlig via operasjonsanalytisk teori er tillempet rederienes problemstillinger. Enkelte rederier har tatt i bruk elektroniske databehandlingsanlegg av typen «all purpose computere». Det har også bidratt til innføring av kvantitative planleggingsmetoder.

IV. Neppe i noen næring står ledelsen så ofte overfor spørsmålet om å foreta investeringer som ledelsen i et rederi. For rederiene er planleggingsmetoder som gir informasjon om alternativ disposisjon av ressursene —desinvestert kapital, egenkapital og mulig lånekapital — av den største interesse. (Andre former for ressurser finnes, men er kanskje mindre interessante som planleggingsobjekter.)

Med utgangspunkt i intern rente-begrepet har et norsk rederi utarbeidet en investeringskalkyle. For å gjøre kalkylen mest mulig anvendelig, er den programmert for kjøring på rederiets EDB-anlegg. Også i andre rederier er nå slike kalkyler i bruk.

I den omtalte kalkyle karakteriseres investeringen ved en strøm av inn- og utbetalinger. Prinsipielt er det nødvendig og tilstrekkelig å kjenne det nøyaktige forløp av inn- og utbetalingsrekkene for å karakterisere en investering. Helt nøyaktig vil man nok ikke kjenne disse tidsrekkers forløp. Innbetalingsrekken vil rederiet imidlertid under visse betingelser kjenne i sin helhet. Utbetalingsrekken består av avdrag og renter på lånekapital, hvilket oftest utgjør en betydelig del av utbetalingene. Resten av utbetalingene er driftsutgifter, hvis størrelsesorden er godt kjent. Siden man har anledning til å få hjelp til regnearbeidet av et EDB-anlegg, utføres kalkylen med de mest sannsynlige inn- og utbetalingsrekker.

Som investeringskriterium er som nevnt brukt investeringens interne rente. Dette er den rentefot som gjør summen av de neddiskonterte differanser mellom innbetaling og utbetaling lik null, idet investeringsbeløpet betraktes som utbetaling første året. Siden to investeringer med omtrent samme interne rente — avkastning — kan ha temmelig forskjellige inn- og utbetalingsrekker, må kalkylen også gi informasjon om likviditetsutviklingen. En investering kan således ha så store likviditetsunderskudd de første årene at rederiet finner det vanskelig å realisere investeringen. Rederiets likviditet kan tenkes å bli for anstrengt.

Et utsnitt av en kalkyle for en fiktiv investering er vist i fig. 1 og 2.

Det fremgår at investeringen planlegges i år 1 for å iverksettes i år 3 og realiseres i årene frem til år 14. Driftsoverskuddene faller fra år til år fordi det er lagt inn en stigningsfaktor på driftsutgiftene. Den årlige likviditet er negativ de 5 første årene. I det første driftsåret er egenkapitalen tatt med som utbetaling.

Fig. 2 viser investeringens interne rente for henholdsvis den totale investering og for den kapital som rederiet selv har skutt inn. Siden investeringsobjektets — skipets — verdi etter 14 år bare kan fastslås omtrentlig, er den interne rente gitt for 4 størrelser på restverdien.

Det er naturligvis mange sider ved investeringsproblematikken, f. eks. om man skal «investere nå eller senere». For denne problemstilling er det utviklet et spillteoretisk opplegg som dog ennå ikke er forsøkt brukt i rederiene. Den kalkyle som er nevnt ovenfor har en noe begrenset analyseeffekt forsåvidt som det blir rederiledelsens vurdering av «godheten» i den beste investering i dag som avgjør saken.

Man vil kunne få en bedre investeringsplanlegging, d.v.s. bedre oversikt og større sikkerhet for at investeringsvalget er optimalt, dersom alle investeringsalternativer blir analysert samtidig. Det blir derfor arbeidet med, ut fra lineære programmeringsbetraktninger, å «samkjøre» foreliggende investeringsprosjekter med rederiets kapitalbudsjett. Hvis man antar at kontantstrømmene forbundet med hvert enkelt prosjekt er gitt, og rederiets kapitalomkostninger er kjente og uavhengige av investeringsvalget, kan nåverdien beregnes for hvert investeringsprosjekt.

Fig. 2 — Investeringens interne rente ved 4 forskjellige restverdier.

Restverdi	Totalkapitalens interne rente	Egenkapitalens interne rente
kr. 5.219.500	4.40 %	2,73 %
kr. 7.829.250	4,90 %	4,29 %
kr. 10.439.000	5,36 %	5,60 %
kr. 13.048.750	5,79 %	6,76 %

Fig. 1 — Investeringens likviditetsutvikling.

År	Driftsoverskudd	Betalte renter og avdrag	Årets likviditet	Akkumulert likviditet
1	0	0	0	0
2	0	0	0	0
3	5.928.943	6.472.180	— 10.982.237	— 10.982.237
4	5.824.391	6.242.522	— 418.130	— 11.400.367
5	5.716.703	6.012.864	— 296.160	— 11.696.527
6	5.605.784	5.783.206	— 177.421	— 11.873.948
7	5.491.538	5.553.548	— 62.009	— 11.935.958
8	5.373.864	5.323.890	49.974	— 11.885.984
9	5.252.660	5.094.232	158.428	— 11.727.556
10	5.127.820	4.864.574	263.246	— 11.464.310
11	4.999.234	4.634.916	364.318	— 11.099.991
12	4.866.791	4.405.258	461.533	— 10.638.457
13	4.730.375	0	4.730.375	— 5.908.081
14	4.589.866	0	4.589.866	— 1.318.215

La c_{tj} og C_t betegne prosjektomkostningene, henholdsvis kapitalbudsjett i år t, og b_j nåverdien av investering j. La videre x_j representere brøkdelen som aksepteres av prosjekt j. En enkel modell for valg av investeringsprosjekter hvis totale nåverdi er maksimum, og som samtidig tilfredsstiller kapitalbudsjettet hvert år, er:

$$\sum_{j=1}^{n} b_j x_j \text{ maks.}$$

$$\text{begrenset av } \sum_{j=1}^{n} c_{tj} x_j \leq C_t, \quad 0 \leq x_j \leq 1$$

Spørsmålet om delprosjekter løses i lineær programmeringsløsningen i den forstand at løsningen implisit betrakter *alle* prosjekt-kombiasjoner — ikke bare ett prosjekt hvert år — for å velge det sett av prosjekter som gjør nåverdien størst mulig. Den øvre grense for x sørger for at bare ett av hvert investeringsprosjekt er med i sluttprogrammet. Utelatelse av en slik begrensning vil føre til at kapitalbudsjettet allokeres til et multiplum av det «beste» prosjekt.

Filosofien som ligger til grunn for forsøk på investeringsplanlegging av den art som er skissert ovenfor, kan en si er hentet bl. a. fra den investeringsplanlegging som er utført i Frankrike for utbygging av vannkraft, fra Dean's arbeider med kapitalbudsjettering og Haavelmos «A Study in the Theory of Investment».

V. I rederier som i andre bedrifter finner man spesialisering. Enkelte rederier driver i stor utstrekning linjeskip, andre rederier overveiende med tankskip eller tørrlastskip i trampvirksomhet. Behovet for planlegging av flåtens drift vil delvis være påvirket av hvilke trades et rederi opprettholder. Det arbeides i norske og i utenlandske rederier med utvikling av modeller til analyse bl. a. av linjevirksomhet, tramping og såkalte «kontraktskipninger».

Et linjerederi kan legge opp sin seilingsplan på mange måter innenfor de skranker man kan oppfatte som mer eller mindre upåvirkelige. Planlegging av fremtidig linjeopplegg bør gi svar på disse spørsmål: Hvilke reperkusjoner får man på frakter og omkostninger ved å ta inn én havn, eventuelt sløyfe en havn? I hvilken rekkefølge bør havnene besøkes, og hvor ofte? Hvilken sammensetning og størrelse bør det være på flåten? Mye tyder på at en simuleringsmodell kan gi svar på hvordan man bør planlegge seilingsplanen. Det arbeides i rederiene med utvikling av en simuleringsmodell beregnet på kjøring på et EDB-anlegg. Tilgang på last av forskjellige kategorier i de enkelte havner uttrykkes som stokastiske variable. Til bestemmelse av fordelingsloven(e) for disse stokastiske variable finnes i enkelte rederier empiriske fordelinger for lasttilgang. Modellutformingen kan skje i spesielle lettprogrammeringssprog, hvilket forenkler arbeidet betraktelig.

Utviklingen av bulktransporter har vært meget kraftig i etterkrigsårene. Slike bulktransporter skjer ofte på grunnlag av transportkontrakter. Det er etterhvert blitt sett på av norske rederier som interessante prosjekter. Rederier som har egnede skip forsøker å analysere kombinasjoner av slike bulktransporter for å se om det er grunnlag for økonomisk tilfredsstillende resultat. Dersom et rederi er etablert som bulktransportør, oppstår det behov for å planlegge kombinasjoner av reiser. Formålet er, noe forenklet, å minimalisere utseilt ballastdistanse. Et rederi som har et sett med kontrakter benytter lineær programmering til allokering av ca. 30 skip av forskjellig størrelse for transport av malm mellom Puerto Ordaz til havner i England, Holland, Tyskland, Belgia, Italia og USA — og fra Quebec til forskjellige havner i USA. Enkelte av skipene går i ballast fra Europa til Syd-Afrika, Kongo, Uruguay og Brazil for å ta forskjellige havner i USA. Dessuten transporteres hver måned betydelige kvanta fra Chile og Peru til Japan, USA og Europa. Lineær programmering har vist seg hensiktsmessig bl. a. fordi transportbehovet fullt ut er fastlagt for flere år fremover. Selv om rederiet sikrer seg ytterligere kontrakter, og dermed øker transportbehovet og/eller øker sin kapasitet, sørger rederiets EDB-anlegg for utarbeidelse av den nye, optimale allokeringsplan.

VI. Den planleggingsvirksomhet som er omtalt ovenfor ligger på grensen mellom økonomisk og teknisk/maritim planlegging. Ren teknisk/maritim planlegging drives i stor utstrekning. Det skal ikke omtales her. Av ren økonomisk planlegging er kanskje budsjettering av inntekter og omkostninger, samt likviditetsplanlegging totalt for rederiet, det som står i sentrum for planleggingsvirksomheten.

Fondsforvaltningen i Folkepensjonen og kredittfordelingsproblemet*

DIREKTØR KNUT GETZ WOLD

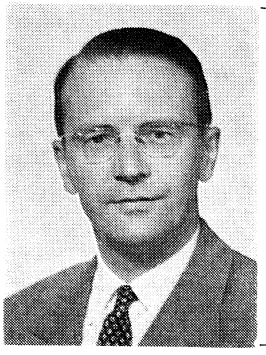

Knut Getz Wold:

Cand. oecon. 1939. Ekspedisjonssjef i Handeldepartementet fra 1948 til 1958. Nestformann i Direksjonen for Norges Bank siden 1958. Direktør i Norges Bank fra 1958. Formann i Den penge- og kredittpolitiske komité. Har skrevet en rekke artikler om økonomiske og sosiale spørsmål.

Enten en velger Pensjonsutredningskomitéens forslag om delvis desentralisert forvaltning av fondsmidlene i 5-6 distriktsfondsstyrer og ett sentralt fondsstyre, eller en velger proposisjonens forslag om sentral forvaltning i ett fond med ett styre, oppstår spørsmålet om en vil få en *kredittallokering* som er best mulig skikket til å fremme en økonomisk vekstpolitikk. Det er grunn til å tvile på at det vil bli tilfellet slik forslaget nå er utformet. Fondsmidlene skal etter proposisjonen kunne plasseres i statsbankene (Landbruksbanken, Fiskarbanken, Industribanken, Kommunalbanken, Boligbanken), i Distriktenes Utbyggingsfond (mot statsgaranti), i stats- og kommuneobligasjoner og i partialobligasjoner utstedt av hypotekforeninger, finansieringsinstitutter, industriforetak og andre. Det synes her overveiende å gjelde typiske investeringskreditter, oftest med første prioritets pantesikkerhet. Denne kredittsektoren er allerede på forhånd den som er best tilgodesett i Norge. Det foreligger her en klar risiko for at en vil få en for knapp kapitaltilgang både når det gjelder *driftskreditter* og når det gjelder *aksjekapital og annen egenkapital.*

Her må en ta omsyn til at pensjonsfondene vil bli meget store og delvis erstatte annen sparing. I Sverige regner en med at AP-fondet allerede i 1970 vil kanalisere 42 % av hele den nysparingen som går over kredittmarkedet, eller like mye som for forretningsbankene og sparebankene tilsammen. Den nedgangen i visse andre spareformer som ventelig vil følge med gjennomføringen av Folkepensjonen, vil også for en del ramme forretningsbankene og sparebankene, som i dag i stor utstrekning finansierer driftskreditter, og bedriftenes fortjeneste, og dermed mulighetene for opplegg av egenkapital i bedriftene. Isolert sett er det neppe uheldig at den store selvfinansieringen i mange grener av næringslivet erstattes med en kanalisering av sparingen over kredittmarkedet. Men det blir da viktigere enn før å påse at det skjer i former som muliggjør tilføring av egenkapital og driftskapital på annen måte. Ellers kan en risikere at trass i en øking i den samlete nettosparingen som følge av fondsoppleggingen i Folkepensjonen, blir kredittilgangen til disse sektorene svekket. Det kan lett få uheldige konsekvenser for den økonomiske veksten.

Det er derfor behov for å skape friere muligheter for andre plasseringsformer som kan dekke disse behovene. Det kan skje ved at en del av fondsmidlene utskilles til plassering i forretningsbanker, herunder i tilfelle Statens Forretningsbank, og sparebanker og en annen del til plassering i form av direkte egenkapital.

Forvaltningen av den siste delen vil i tilfelle reise vanskelige spørsmål. Det gjelder å lette

* (Avsnitt av foredrag på Norges Banks funksjonærkurs 3/12 1964).

kapitaltilgangen til vekstindustriene, fremme strukturomleggingen i næringslivet, f. eks. ved konsentrasjon av bedriftene om større enheter i bransjer som treforedlingsindustrien, hjemmeindustriene, handelen osv. Det bør også skapes bedre muligheter for i konkrete tilfelle å by et norsk alternativ med tilførsel av egenkapital til salg til utlandet av eierinteresser i norske bedrifter. Dette er oppgaver som for en stor del i dag ikke er tilfredsstillende løst. (I proposisjonen er ikke gjort nærmere greie for hva en sikter til med adgangen for fondsstyret til å plassere midler i partialobligasjoner utstedt av bl. a. «finansieringsinstitutter», men de instituttene en har i dag, vil vanskelig kunne løse de oppgavene det her er tale om.)

Den forvaltningsformen som er foreslått for hovedfondet, er ikke egnet for å forvalte midler som skal plasseres direkte i næringslivet i form av egenkapital. Det synes mest hensiktsmessig å løse dette spørsmålet ved å opprette et eget finansieringsselskap med et styre med særlig sakkyndige i industri og handel og med generell økonomisk orientering. Styret vil så kunne avgjøre plasseringer innen rammer som trekkes opp av hovedstyret i samsvar med bestemmelser i loven. Styret for et slikt finansieringsselskap bør i tilfelle ta avgjørelser etter rent økonomiske vurderinger.

Slike ordninger ville kunne bedre tilgangen av egenkapital og driftskapital til vekstnæringene og hindre en betenkelig forskyvning av kredittallokeringen i for sterk favør av langsiktige anleggskreditter.

EKSPERTOPPDRAG FOR FN

Nedenfor bringer vi en oversikt over FN-ekspertoppdrag som er aktuelle for sosialøkonomer. Sammendrag og oversettelse er foretatt av redaksjonen. Fullstendig beskrivelse av oppdragene og øvrige opplysninger kan fås ved henvendelse til Norsk Utviklingshjelp, Parkveien 8, Oslo. Telefon 69 40 67.

Economic Planning Adviser — British Guiana.

FN søker for et år økonomisk planleggingsrådgiver for tjenestegjøring i Georgetown, British Guiana.

Eksperten vil bli knyttet til Den sentrale planleggingsavdeling med følgende oppgaver: Gi regjeringen råd når det gjelder formulering av arbeidsoppgaver og videre utvikling av Den sentrale planleggingsavdeling og andre planleggingsenheter innenfor ulike departementer, delta i arbeidet med utarbeiding av en langtidsplan og årlige arbeidsplaner for økonomisk utvikling, gi opplæring av personale.

Det kreves akademisk eksamen i økonomi og praktisk erfaring fra utarbeiding av en integrert økonomisk utviklingsplan. Vedkommende må beherske engelsk.

Søknad må være Norsk Utviklingshjelp i hende senest 5. februar.

Senior Economist — Brasil.

FN søker erfaren økonom for arbeid i 18 måneder i Recife og Pernambuco.

Vedkommende skal gi råd til Superintendéncia para Desenvolvimento do Nordeste — (SUDENE) på områdene statistikk-analyse, metoder for utbedring av den regionale statistikk, analyse av SUDENE's generalplan og dens virkninger på områdets økonomi, — planleggingsmetodikk, makroøkonomiske studier og sektorstudier av området.

Det kreves universitetsutdannelse i økonomi, inngående erfaring fra økonomisk planlegging, god kjennskap til portugisisk eller spansk.

Søknad må være Norsk Utviklingshjelp i hende senest 5. februar.

General Economist — Domenikanske Republikk.

FN søker økonom for tjenestegjøring i Santo Domingo for et år med mulighet for forlengelse av kontrakttiden.

Vedkommende skal delta i arbeidet med organisering av de regjeringskontorer som skal ta seg av den økonomiske og sosiale planlegging og delta i opplæring av personale for dette arbeide. Vedkommende skal videre utføre analytiske studier i forbindelse med utviklingsproblemer, delta i utarbeiding av regionale og nasjonale utviklingsplaner på kortere og lengre sikt, delta i arbeidet med fastlegging av juridiske, institusjonelle og finansielle virkemidler for gjennomføring av planene.

Det kreves høyere utdannelse og erfaring fra økonomisk og sosial utviklingsplanlegging. Søkere bør beherske spansk flytende.

Søknader må sendes Norsk Utviklingshjelp innen 5. feb.

Norges forhold til utviklingshjelpen

AV KONTORSJEF ESKILD JENSEN

Eskild Jensen:

Cand. oecon. 1952. Arbeidet i Finansdepartementet som sekretær og konsulent fra 1952 til 1958. Fra januar 1959 var han tre år ansatt som ambassadesekretær ved Norges Delegasjon ved OECD i Paris. Fra 1962 hadde han et spesielt engasjement for statsråden i Samferdselsdepartementet i forbindelse med europeiske transportspørsmål. Siden 1963 har han vært ansatt som kontorsjef i Norsk Utviklingshjelp.

Enkelte viktige spørsmål i forbindelse med Norges innsats til utviklingslandene har vært reist i den senere tid. Under Stortingets budsjettbehandling i høst ble således trukket fram bl. a. Norges angivelig svake stilling i den internasjonale statistikk for utviklingshjelp, spørsmålet om å bringe norske næringsinteresser inn i forbindelse med vår utviklingshjelp, og spørsmålet om anvendelse av overskuddsprodukter fra norsk jordbruk til utviklingshjelp.

En budsjettdebatt i Stortinget innbyr vanligvis ikke til mer prinsipielle drøftinger. Det forelå dessuten ikke noe formelt grunnlag for en slik debatt. Videre har man det inntrykk at de politiske partier ikke har gjennomdiskutert de viktigste konkrete problemstillinger i forbindelse med Norge, utviklingshjelp og utviklingsland, og har følgelig ikke noen gjennomtenkt politikk å presentere overfor offentligheten. Hvis vi ser på den offisielle norske målsetting for vår innsats til utviklingslandene, slik den er formulert i Stortingsmelding nr. 23 (1961—62) og Stortingets behandling av denne melding, vil vi finne at det var mange viktige spørsmål man den gang ikke tok noe standpunkt til.

Det ble i 1961 formulert en målsetting for den norske innsatsen uttrykt i forhold til landets nasjonalinntekt. Det heter i denne målsettingen at man «snarest mulig» bør nå et nivå som svarer til 1/4 prosent av netto nasjonalinntekt, og at man som et mer langsiktig mål bør ha for øye 1 prosent av landets netto nasjonalinntekt. Uttrykket «snarest mulig» ser ut til å måtte forståes som å bety i hvert fall ca. 5 år, idet bevilgningene fram til 1965 ennå ikke er nådd opp i dette nivå. Det har vært vanlig å oppfatte disse to målsettingene som om 1/4 prosent-målsettingen skal bestå av rene statsbevilgninger bevilget på gavebasis, mens den noe videre målsetting på 1 prosent må forståes å omfatte også andre slags transaksjoner. Men man gikk ikke inn på hva slags transasksjoner som her kan komme på tale. M.h.t. formene for den statlige utviklingshjelpen er målsettingen av 1961 ikke formulert slik at de i dag gir noen sikker veiledning. Når det gjelder det tradisjonelle norske diskusjonstemaet, «enten — eller» problemstillingen for multilateral innsats eller bilateral innsats, heter det i Stortingsmelding nr. 23 at «mest mulig av hjelpen bør gå gjennom multilaterale organer». Det ble angitt flere grunner for dette: det sikrer en bedre *koordinering* av innsatsen, det gir en mer *rettferdig* fordeling, og man unngår mistanke om *innblanding* i landenes nasjonale politikk. Med den utvidede konkrete kjennskap til hovedproblemene i forbindelse med utviklingshjelp, og med den økte kjennskap til enkelte utviklingslands problemer og ønskemål, og de internasjonale organisasjoners virksomhet, er

det trolig nå grunnlag for en mer nyansert framstilling av disse spørsmålene.

Den siste og vel den sterkeste grunn for å favorisere støtte via de internasjonale organisasjoner, er at Norge herved støtter De forente nasjoners posisjon.

I utenrikskomitéens innstilling (Innst. S. nr. 75, 1961—62) er det uttalt at komitéen mener at «Norges innsats må gjøres på en generell menneskelig basis uten å være motivert av økonomiske, politiske eller religiøse særinteresser». Dette er en formulering som er nokså uklar i sitt vesen. Den var under stortingsdebatten gjenstand for en viss interesse, særlig i forbindelse med den religiøse siden. Der er ikke tatt standpunkt til i hvilken utstrekning den norske innsatsen kan eller bør koordineres med vår utenrikspolitikk, vår handelspolitikk eller norske næringsinteresser. På disse områdene står man idag i noen villrede hvis man søker veiledning i målsettingene fra 1962.

En annen svakhet ved målsettingene av 1962 er at de i likhet med det alt overveiende av norsk debatt omkring utviklingslandene stort sett tar sitt utgangspunkt i den *norske* bakgrunn, i vår giverglede, vår innstilling som filantroper eller utviklingshjelpere. Det kan ikke ses at vi tar tilstrekkelig med i betraktning den fundamentale betingelse om hva utviklingslandenes regjeringer selv ønsker, hva deres egne preferanser er m.h.t. norsk innsats.

Etter at man i 1961—62 formulerte de nye målsettinger, og Norge meldte seg inn i komiteen for utviklingshjelp i OECD (DAC) og etablerte Norsk Utviklingshjelp som det sentrale, koordinerende organ, har den norske innsatsen fortsatt i samme hovedtrekk som opp til 1962, men i utvidet målestokk. Grunntrekket i den norske innsatsen er fortsatt som en del av vår utenrikspolitikk, konsentrert om bidrag til De forente nasjoners hjelpeprogrammer. Det har videre vært en øking av den tosidige hjelpeform, fremdeles i tradisjonelle former, som faglig bistand. Det har vært tanken at den norske tosidige innsatsen i første rekke skal bestå av faglig bistand, med et element av kapitalstøtte der hvor innsatsen gis på prosjektbasis, slik som i India, den nye navigasjons- og maskinistskolen i Ghana, et planlagt helsesenter i Kenya, og et mulig teknisk utviklingssenter på Madagaskar.

Selv om hovedtyngden, ca. 60—70 % av statsbevilgningene fortsatt går via internasjonale organer har det likevel i årene etter 1962 funnet sted en øking i bevilgningene til tosidig faglig bistand innenfor de tradisjonelle former. Men man har både i 1963 og i 1964 opplevd at udisponerte overførbare bevilgninger ved årets utgang har økt. Dette skyldes selvsagt ikke at utviklingslandene ikke har behov for tosidig norsk bistand. Det skyldes i første rekke at det er meget begrenset hva man med et beskjedent administrativt apparat i løpet av kort tid kan makte å planlegge og forberede av fornuftig anvendelse av store beløp til *faglig* bistand. Man har for det første stått overfor begynnervansker, dessuten overfor en temporær mangel på gode anmodninger fra utviklingslandene selv, men likevel er hovedårsaken sikkert at det med et beskjedent norsk administrasjonsapparat i Norsk Utviklingshjelp og en meget tynt utbygd norsk utenrikstjeneste ikke er mulig i løpet av kort tid å anvende til faglig bistand større summer i øking fra år til år. Denne form for utviklingshjelp krever langvarige forberedelser både i utviklingslandet og hjemme. De medgåtte beløp til tosidig norske prosjekter, samt til Det nordiske Tanganyikaprosjekt og det Skandinaviske Koreaprosjekt har likevel økt fra ca. 9 mill. kr. i 1961 til ca. 18 mill. kr. i 1963 og 1964. Til sammenligning kan illustrasjonsmessig nevnes at man i Sverige hvor det tilsvarende beløp er snaue 3 ganger så høyt, er staben på ansatte i den svenske utviklingshjelpen ca. 100 personer, d.v.s. fem ganger så høyt som i Norsk Utviklingshjelp.

Allerede med de forholdsvis beskjedne statsbevilgninger fra norsk side til tosidig utviklingshjelp står vi nå overfor spørsmålet om andre hjelpeformer enn faglig bistand. Vi står med andre ord allerede nå overfor problemet om å yte *finansiell bistand.* Hvis man tenker seg at man i de kommende fem år får en årlig økning i bevilgningene til utviklingshjelp på illustrasjonsmessig ca. 10 %, vil vi på norsk side måtte disponere på en fornuftig og en forsvarlig måte årlige beløp som i størrelsesorden vil øke fra ca. 90 mill. kroner til ca. 150 mill. kroner. Med en raskere øking vil tallene bli tilsvarende større.

Finansiell bistand kan utformes på mange måter, som gaver eller lån, og herunder med milde eller «markedsmessige» lånevilkår. Den finansielle støtte kan gis direkte til et mottakerlands regjering, som generell valutastøtte («programstøtte») eller til et bestemt prosjekt («prosjektstøtte»). Norge kan som yterland opptre alene, eller i et konsortium eller i en samarbeidende gruppe med andre land. Vi kan også kanalisere finansiell støtte via internasjonale finansieringsorganer. Uansett hvilke former som velges, har vi også det delikate problem om støtten skal bindes til kjøp av norske kapitalvarer e. l. Litt mer om dette senere.

Spørsmålet om nivået for de norske statlige bevilgningene til utviklingshjelp i de kommende år vil trolig bli bestemt dels ut fra hjemlige budsjettmessige vurderinger, dels ut fra et hjemlig politisk ønske om å øke innsatsen til utviklingsland, og dels ut fra det

press vi møter i internasjonale organisasjoner og i våre nye forbindelser med utviklingslandenes myndigheter for å bringe den norske innsats opp på et nivå av noenlunde samme størrelsesorden som andre industrilands.

På dette område er det ikke lett for menigmann å gjøre seg opp noen mening om hvordan den norske stillingen er. Fra enkelte hold hevdes det at Norges stilling er den svakeste av alle industriland, mens det fra andre hold hevdes at når det gjelder gavetiltak er den norske innsatsen på topp, men når det gjelder transaksjoner av mer kommersielt omfang ligger vi riktignok dårlig an, men det er tvilsomt om vi skal inkludere slikt i begrepet utviklingshjelp.

La oss se litt på den meget fyldige statistikk som foreligger på dette område. Først vil jeg gjerne skyte inn et par ord om kildene til denne statistikken. Man kan av og til få inntrykk av at det på dette område eksisterer to motstridende internasjonale statistikker, en fra OECD, og en fra FN. Man kan av og til få inntrykk av at man i OECD godskriver giverlandene for alle slags transaksjoner, både gaver, lån, kreditter, private investeringer m. v., mens man i FN's statistikk bare godskriver giverne for de rene gaver.

Den statistikken som offentliggjøres av disse to organisasjonene omfatter imidlertid i hovedsaken de samme slags transaksjoner, nemlig offentlige gaver og lån, samt langsiktig privat kapitaleksport. Det er ikke bare i OECD-statistikken at de offentlige lån samt den private kapitaleksport er inkludert. Også i De forente nasjoners oppgaver er disse kapitalstrømmene tatt med.

De mest ajourførte oppgaver gjelder kalenderåret 1963 og er gjengitt i OECD-dokumentet DAC (64) 33. Dette dokumentet er vedtatt offentliggjort og ventes trykket og distribuert i medlemslandene med det første. Det er her bl. a. gitt en redegjørelse for de ulikheter som eksisterer mellom OECD's oppgaver, samt de ferskeste opplysninger om utviklingshjelp som finns i offentliggjort FN-statistikk, (World Economic Survey 1963, side 228.) Det går igjen fram av denne jamføring at det ikke er noen prinsipiell forskjell mellom OECD-statistikken og FN's statistikk.

I tabell 1 og 2 er gjengitt hovedtallene fra den statlige innsatsen i utviklingshjelp fra det som kalles de industrialiserte OECD land i 1963. Alle former for privat kapitaleksport er holdt utenfor. Tabellene omfatter en samlet netto kapitalstrøm på ialt 5.940 mill. $. Til sammenligning kan nevnes at de private investeringer beløp seg til ca. 1.850 mill. $ netto i 1963. De definisjoner som er brukt i tabellene er de samme som brukes i De forente nasjoners statistikk og OECD's statistikk, bortsett fra at lån som betales tilbake i mottakerlandets lokale valuta er regnet som lån

TABELL 1 *Statlig finansiert utviklingshjelp 1963. Mill. dollar.*

Tabellen omfatter de industrialiserte OECD-land. Kilde: OECD-dokument DAC (64) 33 The Flow of Financial Resources to Less Developed Countries 1956—63	1	2	3	4	5
	Bilaterale gaver	Multilaterale gaver, kapitalinnskudd uten forrentning i internasjonale institusjoner	Sum gaver fra statlige myndigheter (1 + 2)	Netto øking i statlige bilaterale lån med lengre løpetid enn 1 år (gj.snittlig 24 år)	Samlede statlige ytelser (gaver og lån) (3 + 4)
Belgia	75,8	15,5	91,3	0,7	92,0
Canada	51,4	13,9	65,3	38,8	104,1
Danmark	1,2	8,1	9,3	— 0,6	8,7
Frankrike	696,8	28,0	724,8	137,0	861,8
Italia	16,9	8,1	25,0	84,2	109,2
Japan	14,6	9,4	24,0	84,6	108,6
Nederland	9,9	18,7	28,6	8,0	36,6
Norge	2,4	7,6	10,0	—	10,0
Portugal	8,8	0,1	8,9	42,3	51,2
Storbritannia	209,1	43,4	252,5	160,7	413,2
Sveits	2,2	3,8	6,0	0,8	6,8
Sverige	7,1	11,9	19,0	0,1	19,1
Tyskland	69,7	29,8	99,5	259,7	359,2
USA	1358,0	217,0	1575,0	2182,0	3757,0
Østerrike	0,7	1,5	2,2	— 0,2	2,0
Sum	2524,6	416,8	2941,4	2998,1	5939,5

TABELL 2

Statlig finansiert utviklingshjelp 1963. Dollar pr. innb.
Kilde: Se tabell 1.

	1	2	3	4	5
	Bilaterale gaver	Multilaterale gaver og kapitalinnskudd uten forrentning i internasjonale institusjoner	Sum gaver fra statlige myndigheter (1 + 2)	Netto økning i statlige bilaterale lån med løpetid lengre enn 1 år (gj.snittlig 24 år)	Samlede statlige ytelser (gaver og lån) (3 + 4)
Belgia	8,3	1,7	10,0	0,1	10,1
Canada	2,8	0,8	3,6	2,1	5,7
Danmark	0,3	1,7	2,0	—0,1	1,9
Frankrike	15,2	0,6	15,8	3,0	18,8
Italia	0,3	0,2	0,5	1,7	2,2
Japan	0,2	0,1	0,3	0,9	1,2
Nederland	0,8	1,7	2,5	0,7	3,2
Norge	0,7	2,1	2,8	—	2,8
Portugal	1,0	—	1,0	4,6	5,6
Storbritannia	4,0	0,8	4,8	3,0	7,8
Sveits	0,4	0,7	1,1	0,8	1,9
Sverige	0,9	1,6	2,5	0,1	2,6
Tyskland	1,3	0,5	1,8	4,8	6,6
USA	7,4	1,2	8,6	11,9	20,5
Østerrike	0,1	0,2	0,3	—	0,3

i denne presentasjon, mens de internasjonale organisasjoner regner slike transaksjoner som gaver. Videre er erstatningsbetalinger til utviklingsland (fra Tyskland, Italia, Japan) holdt utenfor, mens slike transaksjoner er med både i OECD's og i FN's statistikk. I tabell 1 er alle tall gjengitt i millioner dollar. I tabell 2 er de tilsvarende tall gjengitt i dollar pr. innbygger for å lette den internasjonale sammenligning.

Ved sammenligninger med de forskjellige land bør man ha for seg at Sveriges innsats er praktisk talt fordoblet fra 1963 til inneværende budsjettår, og at den samlede nederlandske gaveinnsats ble redusert med omtrent halvparten fra 1962 til 1963, idet et bestemt utviklingsprogram i Vest Ny Guinea da var avsluttet. Det pågår for tiden en revurdering av den nederlandske utviklingshjelp.

I oppgavene over statlige lån er ikke tatt med kjøp av rentebærende obligasjoner i Verdensbanken eller andre internasjonale institusjoner. Fra norsk side har det ved gjentatte anledninger i OECD vært protestert mot at slike transaksjoner skal tas med i den internasjonale statistikk over utviklingshjelp. I 1963 plaserte Norges Bank ca. 70 mill. kroner av landets valutabeholdning i Verdens-bank-obligasjoner. Hvis disse tall hadde vært med ville den norske total-innsatsen slik den fremgår av tabell 1 blitt omlag fordoblet.

Av tabell 1 fremgår det forhold som i de forskjellige land hersker mellom bilateral og multilateral innsats i utviklingshjelpen. Danmark og Norge representerer ytterkanten av de land som i 1963 la hovedvekten på den multilaterale støtteform. Videre trer det klart frem av tabellen at det er få land foruten de skandinaviske land som ikke hadde introdusert statlige bilaterale lån som elementer av sin utviklingspolitikk. I mellomtiden har Danmark fått en lånefullmakt av Folketinget på ialt 300 mill. kroner, hvorav 25 mill. kroner er benyttet. Tilsvarende er det på det svenske statsbudsjett for 1964/65 bevilget 70 mill. svenske kroner i bilateral finansiell bistand, som forutsettes anvendt vesentlig til lån.

Når man betrakter tabell 2, hvor utviklingshjelpen fra de enkelte giverland er gjengitt i dollar pr. innbygger for å lette sammenligningen, vil man se at det er bare i tallkolonnen for de multilaterale gavetransaksjoner at den norske innsatsen er på topp. Når man betrakter den tosidige rene gavevirksomhet er det svært få land som har lavere tall enn Norge. Denne støtteform omfatter alt i alt et beløp som er ca. seks ganger så stor som gavetransaksjonene til de internasjonale organisasjoner.

Om man betrakter den samlede gaveinnsats, både den bilaterale og den multilaterale, er den norske relative plasering på listen relativt svak. Hvis man tar i betraktning at Sverige i tiden etter 1963 har fordoblet sin innsats, og at Nederlands tall lå ekstraordinært lave i 1963, blir det følgende land som har en lavere innsats i form av offentlige gaver enn Norge: Danmark, Italia, Japan, Portugal, Sveits, Tyskland, Østerrike.

Når man i tillegg til de offentlige gaver trekker inn de langsiktige statlige bilaterale lån som alt i alt utgjør omtrent samme total-

beløp som gavetransaksjonene, blir den norske relative plasering på listen svekket. Det er bare Danmark, Italia, Japan, Sveits og Østerrike som ligger dårligere enn Norge, som i 1963 er ført opp med 2.8 $ pr. innbygger. Dette tilsvarer en totalinnsats på ca. 70 mill. kroner.

Hvis man i tillegg til de statlige gaver og lån også tar med private investeringer (som er holdt utenfor i tabell 1 og 2), blir det bare Danmark, Japan og Østerrike som har lavere innsats enn Norge, regnet pr. innbygger.

Det er vanskelig ut fra de opplysninger som foreligger i OECD's dokumenter og statistikk å gjøre seg opp noen mening om de enkelte lands innsats i de nærmeste år fremover. Inntrykket fra de senere år synes å tyde på at de viktigste giverland, De forente stater, Frankrike og Storbritannia, synes å ha nådd et nivå som ikke blir vesentlig øket. På den annen side synes det å pågå en tildels sterk ekspansjon i programmene til flere av de andre relativt mindre land. Det er således ikke uten videre sikkert at en økning i den norske innsatsen i årene fremover vil føre til en merkbar relativ forbedring av den norske posisjon i helhetsbildet hvis ikke en slik økning er sterkere enn den gjennomsnittlige økningen i de andre landenes ytelser.

Det har vært hevdet at sammensetningen av den norske innsatsen med hovedvekten på ytelser til De forente nasjoner og en restpost i form av faglig bistand på tosidig basis, er lagt opp fordi en slik sammensetning av utviklingshjelpen er i samsvar med utviklingslandenes egne ønsker. Det hevdes ofte at statlig tosidig finansiell støtte og heller ikke privat kapitaleksport er i utviklingslandenes egen interesse, og at de heller ikke er begeistret for privat kapitaleksport. En slik oppfatning er sikkert riktig, forsåvidt som enhver regjering i et utviklingsland på spørsmål sikkert vil foretrekke å motta støtten fra utlandet på de mildest mulige vilkår, som skaper færrest mulig forpliktelser overfor yteren. Generøse vilkår i en hjelp ytet gjennom internasjonale organisasjoner hvor utviklingslandene selv øver innflytelse, er selvsagt et fristende mål i denne forbindelse.

Man bør imidlertid merke seg at utviklingslandenes ansvarlige myndigheter viser en langt mer nyansert innstilling i sin presentasjon av sin egen politikk og i sine egne behov etter fremmed kapital. I de økonomiske langtidsprogrammer som legges fram i land etter land på det afrikanske og det asiatiske kontinent, understrekes behovet for og ønskeligheten av finansiell støtte på tosidig basis, både offentlige langsiktige lån, samt ikke minst tilførsel av privat investeringskapital. Bl. a. i Tanzanias 5-årsplan 1964—69 pekes det på den administrative og faglige ekspertise som følger med private utenlandske investeringer. Synspunktene minner om de uttalelser som i Norge fremlegges i forbindelse med ønskeligheten av utenlandske bedrifter. Jeg ville tro at det er av interesse å vurdere spørsmålet om norsk finansiell bistand og oppmuntring til norske bedrifter om å investere i utviklingsland i relasjon til de ønskemål som utviklingslandenes egne regjeringer framkommer med. At finansiell støtte *kan* gis en form som fortjener betegnelsen nykolonialisme, innebærer ikke at finansiell støtte under alle omstendigheter skaper et utbyttingsforhold.

Alle andre vesteuropeiske industriland enn Norge har nå slått inn på bilaterale offentlige lån som elementer i sin utviklingspolitikk. Dette synes som nevnt ikke å være gjort på tvers av utviklingslandenes ønsker, men later til å mottas av utviklingslandene som nyttige bidrag til deres økonomiske og sosiale utvikling.

En uttalelse som man i Norge kan støte på er at fordi Norge selv er et kapitalimporterende land er det snevre grenser for hvor mye vi kan yte av kapitaleksport til andre land. Uten å gå nærmere inn på hele problemkomplekset omkring vår betalingsbalanse, kan det vel sies at kapitalimporten i Norge dels kommer av at vi ønsker å bygge ut landet raskere enn den hjemlige sparing tilsier, og dels at den innenlandske etterspørsel gjerne har en tendens til å løpe for fort i forhold til den innenlandske produksjon. Det er selvsagt en tvilsom affære å etablere en indeks for industrilandenes yteevne overfor utviklingslandene. Og det er vel enda mer tvilsomt å bringe deres betalingsbalanser inn som kriterier i denne forbindelse. Jeg ville tro at det rimeligste kriterium å anvende, hvis man som et tankeeksperiment skal fullføre resonnementet, vil være inntekts*nivået* eller produksjons*nivået*. I og med at inntektsnivået i Norge er blant de høyeste i verden vil det trolig være vanskelig for oss å vinne noen internasjonal forståelse for at vi p.g.a. vårt underskudd i utenriksøkonomien ikke evner å øke vår innsats til utviklingslandene.

Det er vanskelig å trekke noen annen konklusjon av hovedinnholdet av tallene i tabell 1 og 2 enn at den norske posisjonen i internasjonal sammenligning er relativt svak. Det er trolig ingen fullgod forklaring på dette at vi helst vil definere utviklingshjelp slik at vår egen posisjon blir relativt god. Det ser ut til at det ikke er mange andre land som ønsker en så snever definisjon av utviklingshjelp som utelukker offentlige lån og private investeringer. Vi bør kanskje heller i denne sammenheng drøfte hvorvidt vi bør basere oss på de vurderinger som er vanlige i de land som er sterkest opptatt av utviklings-

hjelp, og som yter de største bidrag til denne. Det vil kanskje ikke være lett for oss hverken overfor utviklingslandene eller overfor andre industrialiserte land, eller i de internasjonale organisasjoner å vinne gjenklang for en sterkt begrenset definisjon av hva utviklingshjelp bør omfatte når man skal lage internasjonale sammenligninger.

Men man bør likevel være klar over statistikkens mange svakheter når man begir seg inn på en sammenligning mellom de forskjellige giverlands innsats. I statistikken har man overhodet ikke fått belyst spørsmålet om innsatsens *formål* og i hvilken utstrekning den er dominert av utenrikspolitiske eller handelspolitiske motiver. Og likevel er disse innvendinger kanskje ikke de viktigste. Tallene gir ingen indikasjon av hva utviklingslandene selv har bruk for og har kunnet nyttiggjøre seg i sin utvikling. Statistikken gir ingen indikasjon for hjelpens *effektivitet.* Blant de mange svakheter som ligger skjult i tallmaterialet er f. eks. også bevilgningen til faglig bistand, som vanligvis ikke måles i antall årsverk, men i lønningene til personalet som tjenestegjør. Høye organisasjonsutgifter og høye lønninger vil gi høyere innsats for ett land enn for et annet land hvor lønningene og organisasjonskostnadene er lavere, men hvor den faglige innsatsen kanskje er større. Vi har ikke noe som tyder på at de landene som har de høyeste administrasjonskostnader og lønnsutgifter også yter den beste innsats. I denne sammenheng bør man også være klar over at De forente nasjoner opererer med relativt høye administrasjonskostnader og lønnsutgifter.

Tallene skjuler videre den svakhet som ligger i at enkelte land binder sin hjelp i en slik grad at mottakerlandets muligheter til å utnytte den blir sterkt begrenset.

Den norske innstillingen til spørsmålet om hjelpen til utviklingslandene bør gis uten vilkår for giverlandet eller om det bør knyttes visse vilkår til den (bundet hjelp), særlig til innkjøp av utstyr m. v. i giverlandet, har hittil falt sammen med den norske skipsfartens interesser. Norsk skipsfarts altoverveiende interesse i transport av varer mellom tredjeland, tilsier som kjent et liberalt handelspolitisk system. Tanken er at restriksjoner på varehandel og finansiell utviklingshjelp skaper et gunstig klima for restriksjoner også på sjøtransport. Norsk skipsfart ville ha kunnet frakte flere varer i årene som er gått hvis vi hadde hatt adgang til å konkurrere fritt om fraktene og utstyret som skipes under hjelpeprogrammer, særlig det amerikanske. (En annen sak er at norsk skipsfart tross alt har hatt flere frakter enn om hjelpeprogrammene ikke hadde eksistert. Vi har fått mer enn 0.)

Man får etterhvert følelsen av at det i norske industrikretser begynner å gjøre seg gjeldende en noe annen oppfatning. En del eksportører har møtt tilbakeslag i utviklingslandene fordi disse landenes import ofte vris i retning av de land som yter finansiell bundet støtte til dem. Herved faller norske leverandører ut, og noen av disse spør om ikke Norge kan gi dem en tilsvarende støtte. Andre eksportører ser at deres utenlandska konkurrenter får avsatt produkter via statlig utviklingshjelp, og ønsker at vi i Norge skal gjøre det samme.

Den danske regjering har formulert sin politikk på dette område forskjellig fra den linje vi følger. Danmark har begynt å yte tosidig finansiell støtte, og binder den formelt til kjøp i Danmark. Den danske utenriksminister begrunnet dette nylig i Folketinget med at fordi alle andre industriland bandt så mye av sin finansielle bistand, måtte Danmark følge etter.

Dette var den eneste måten hvorved danske eksportører kunne oppnå å få sine varer introdusert på disse markeder. Uten bundet hjelp kunne ikke Danmark gjøre seg noe håp om at danske varer ville få sjansen til å innarbeide seg. Forventninger om disse markedenes voksende betydning tilsa at staten hjalp dansk industri til en introduksjon. Det finnes norske industriinteresser med tilsvarende tanker.

En form for kombinasjon av næringsinteresser og utviklingshjelp ligger i det utdanningsprosjekt for ghanesiske tråleroffiserer som Norsk Utviklingshjelp har påtatt seg i forbindelse med at Akergruppen har fått en leveranse på 7 store frysetrålere til Ghana.

Av hensyn til utviklingslandenes behov og interesser vil det trolig være av spesiell interesse å drøfte hvorvidt vi på norsk side kan finne former for å få norske bedrifter til å etablere produksjonsvirksomhet i utviklingsland. Det ser ut til at vårt næringsliv vil trenge sterkere insitamenter enn den investeringsgarantiordning (statsgaranti for den politiske risiko) som vi fikk i 1963. Det vil være interessant å gå nærmere inn på hva slags insitamenter som vil trenges, og om vi er innstilt på at den norske stat skal engasjere seg i slike oppmuntringer til næringslivet for å fremme investeringer i utviklingsland. Det vil i så fall også være en slags bundet hjelp.

Med en forventet øking i den norske innsats til utviklingshjelp i årene fremover vil vi trolig stå overfor spørsmålet om finansiell støtte i en eller flere former. Samtidig synes det å være tegn til noe ulike interesser med hensyn til binding av en norsk finansiell bistand, mellom norsk industri og norsk skipsfart. Dette er noen av de viktigste og vanskeligste policy-spørsmål som vi står overfor i utformingen av vår utviklingshjelp i årene fremover.

Noen tanker om Sosialøkonomisk Samfunn's målsetting og virksomhet de nærmeste årene

AV CAND. OECON. BJØRN FUSCHE

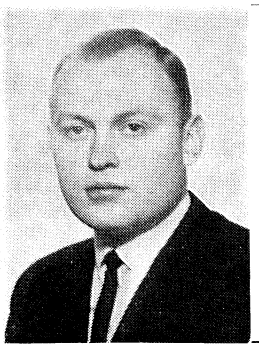

Bjørn Fusche:

Cand. oecon. 1962. Ansatt som konsulent i Wilh. Wilhelmsen fra 1962 til 1963. Deretter ansatt som konsulent i IBM fra 1963 til 1964, og fra 1964 er han konsulent i Data-ship A/S. Formann i Sosialøkonomisk Samfunn 1964/65.

Vi har i etterkrigstiden opplevd sterke svingninger i antallet av uteksaminerte sosialøkonomiske kandidater. Fra en topp i 1954 med 53 nye sosialøkonomer sank tallet jevnt gjennom hele siste halvdel av 50-årene, og en opplevde sogar at det et semester ikke ble uteksaminert noen kandidater. Vi er nå inne i en periode med stadig stigende studenttall og kan i løpet av de nærmeste år vente tall som ligger opp mot det vi hadde i 1954.

Disse endrede forhold gir i seg selv grunnlag for refleksjoner. Man kan jo med god grunn spørre hva årsakene kan være til at artianernes syn på sosialøkonomien har skiftet såpass sterkt som tilfellet har vært opp gjennom årene.

Vi skal imidlertid ikke ta opp noen diskusjon om dette her; årsakene kan være mange. Vi vil bare peke på at disse endrede forhold nødvendigvis vil måte virke inn på de retningslinjer Sosialøkonomisk Samfunn til enhver tid vil følge. Disse litt spesielle forhold for sosialøkonomene sammen med den generelle samfunnsutvikling nødvendiggjør at Sosialøkonomisk Samfunn med jevne mellomrom tar opp til diskusjon sin virksomhet; de målsettinger en arbeider henimot og de virkemidler som en benytter seg av for å nå disse mål.

Når Sosialøkonomisk Samfunn skal forsøke å stille opp en målsetting for sitt virke de nærmeste år, er det da også en del nye faktorer som må tas i betraktning.

En av de sterkeste innvendinger mot den gamle studieordning man hadde i Fredriks gate frem til for et par år siden, var at den la for liten vekt på å knytte sammen de teoretiske lærebygninger og de konkrete samfunnsforhold. En fikk et studium der matematiske og statistiske analyser fikk dominere sterkt uten at studentene riktig kunne få øye på de praktiske anvendelsesmuligheter for dette teoretiske analyseapparat. Konsekvensen av dette var at sosialøkonomene i brede kretser hadde lett for å få ord på seg for å være «teoretikere» — dette da brukt i en nedsettende betydning.

En av intensjonene bak den nye studieordning var å rette på disse forhold og forsøke å skape en vekselvirkning mellom den teoretiske analyse og de praktiske aspekter ved denne. I de mindre utpregede teoretiske fag, så som næringsøkonomi og sosiallære, ble det stillet opp som et mål at de aktuelle problemer skulle behandles med utgangspunkt i økonomisk teori.

En viktig del av den nye studieordningen var innføringen av de valgfrie fag i II. avdeling. Med dette har en fått inn i det sosialøkonomiske studium et element av yrkesmessig orientering. Gjennom de valgfrie fag gis studentene anledning til en viss grad av forberedelse og spesialisering innen det område

de senere ønsker å arbeide. Blant de valgfrie fag kan man kanskje særlig merke seg «bedriftsøkonomi». Dette fag som tidligere har vært noe stemoderlig behandlet i Fredriksgate, er nå under rask utvikling, åpent for de nye impulser og metoder som er i ferd med å trenge igjennom i faget i utlandet.

Det er derfor god grunn til å vente at de økonomer som er blitt utdannet i Fredriks gate de siste år og som vil bli utdannet i årene som kommer vil være mer kvalifisert til å tre inn i næringslivet enn tidligere års kandidater.

Samtidig med en utvikling av det sosialøkonomiske studiet som vi her har antydet, har det foregått en endring i næringslivets syn på behovet for teoretisk skolert arbeidskraft innen den økonomiske og den administrative sektor. En kan si at næringslivet er inne i en strukturendring i den forstand at man har begynt å diskutere, og til dels anvende, vitenskapelig bedriftsledelse og gjøre bruk av kvantitative metoder.

Analyseteknikk benevnt med stikkord som operasjonsanalyse, beslutningsmodeller, simuleringsmodeller osv. er noe en stadig oftere hører snakk om. Felles for det hele er at det her dreier seg om områder som sosialøkonomene blant alle akademiske grupper dekker godt i kraft av sin utdannelse.

Det synes altså å være en utvikling som vil være favorabel for sosialøkonomene som tilbydere av arbeidskraft; på den ene side en gunstig utvikling av studiet, på den annen side næringslivets økede behov og interesse for nye analysemetoder.

Det må bli en av Sosialøkonomisk Samfunn's viktigste oppgaver å medvirke til en harmonisk videreføring av denne utvikling.

Med utgangspunkt i en dyp respekt for Universitetets frie stilling i vårt samfunn må Sosialøkonomisk Samfunn søke å formidle erfaringer til Universitetet i et forsøk på å påvirke utviklingen av studiet. Gjennom sin kontakt med alle kategorier av kandiater vil Sosialøkonomisk Samfunn råde over et rikt erfaringsmateriale som kan komme Universitetets folk til gode i deres stadige arbeide for å forbedre undervisningens innhold og opplegg.

Det er vel et faktum at kontakten mellom Universitetet og de ferdige sosialøkonomiske kandidater ikke er så god som en kunne ønske. Det er også et faktum at denne kontakt heller ikke på noen måte når opp til det miljø som Norges Handelshøgskole har klart å skape i sin kontakt med de utdannede handelshøyskolekandidater. Sosialøkonomisk Samfunn må derfor arbeide for å forbedre kontakten Universitet/ferdige kandidater.

Vi mener å kunne konstatere en ny innstilling i synet på sosialøkonomer blant næringslivets folk. Den stadige større tilgang av privat-ansatte medlemmer i forhold til statsansatte i foreningen synes å bekrefte dette. Men fremdeles gjør vrangforestillinger seg gjeldende i vide kretser av næringslivet. En populær misforståelse har lenge vært at sosialøkonomene skulle stå som representanter for et ekstremt politisk syn. Det må være Sosialøkonomisk Samfunns oppgave og skarpt tilbakevise slike misforståelser og samtidig drive en vel utbygget opplysningsvirksomhet for å gi publikum den rette forståelse av innholdet i en sosialøkonoms utdannelse.

Dette arbeide som vil kunne bidra til at sosialøkonomene glir harmonisk inn på den plass i bedriftslivet som deres utdannelse og kvalifikasjoner skulle tilsi, vil bare være en del, men en meget viktig del av arbeidet med å markere sosialøkonomene som stand.

En kan trygt si at Sosialøkonomisk Samfunn aldri har nådd en posisjon tilnærmelsesvis hva tilsvarende organisasjoner for sivilingeniører, leger, tannleger, arkitekter osv. har gjort. Noe kan kanskje forklares i det mindre antall sosialøkonomiske kandidater, men en del av årsaken kan utvilsomt finnes i liten interesse og forståelse blant sosialøkonomene for betydningen av å skape en sterk forening.

Sosialøkonomisk Samfunn vil arbeide for å bli en forening for *alle* sosialøkonomer, både privat- og stats-ansatte, og vil gjennom den økede styrke et større medlemstall vil gi, videreføre og utvide arbeidet med å hevde sosialøkonomenes interesser.

For de statsansatte har Sosialøkonomisk Samfunn forhandlingsrett i lønns- og arbeidsforholds-spørsmål. Det er der gledelig å kunne påvise vesentlige resultater når det gjelder de lønnsforhold som i dag bys sosialøkonomer innenfor statsadministrasjonen. Det er ikke mange årene siden man begynte på en månedlig gasje på kr. 800, mens den i dag er nærmere tredoblet.

Sosialøkonomisk Samfunn må arbeide utrettelig for å bringe sosialøkonomenes lønninger på linje med lønnsnivået for de best avlønnede akademiske grupper. På lengre sikt er det naturlig å sikte mot det lønnsnivå som økonomer i utlandet befinner seg på:

For de privat-ansattes vedkommende har man selvfølgelig ingen direkte forhandlingsrett, men indirekte har man fordel av de resultater som oppnås for de stats-ansatte. Det bør i denne forbindelse understrekes betydningen av en god lønnsstatistikk. Denne statistikk vil foruten lønnsnivået også vise lønnsutviklingen. De privat-ansatte skulle gjennom å vise til denne statistikk være sikret å følge med i den generelle lønnsutvikling for sosialøkonomer.

En av Sosialøkonomisk Samfunns absolutt viktigste oppgaver er å tjene som møteforum for sosialøkonomer. Møtevirksomheten vil ha flere formål:

1. Skape debatter som kan frembringe nye tanker og idéer som kan være til hjelp for forskere som arbeider på bestemte prosjekter eller for personer som på én eller annen måte er satt til å foreta økonomiske disposisjoner.

2. Møtevirksomheten skal dekke et etterutdanningsbehov. Dette er en meget viktig og omfattende oppgave. Endret struktur og nye tendenser i næringsliv som sosialøkonomene må holde seg orientert om, gjør at Sosialøkonomisk Samfunn står med en sterk forpliktelse overfor sine medlemmer av faglig art. Noe av dette opplysningsarbeide kan dekkes gjennom de vanlige medlemsmøter, men ikke alt.

Vi var tidligere inne på Sosialøkonomisk Samfunns stilling vis à vis Universitetet med oppgave å tilføre Universitetet nye impulser. Men kan kandidatene makte å gi Universitetet stimulans, kan Universitetet også gi kandidatene verdifull informasjon. Nye forskningsresultater og generell orientering om utviklingen av de enkelte fag må ut til de ferdige kandidater. Sosialøkonomisk Samfunn får en viktig stilling her som formidler av informasjon og kontaktledd mellom Universitetet og kandidat.

Selv om en tar i bruk «Sosialøkonomen», vanlig møtevirksomhet, konferanser og seminarer, er det klart at det kan bli vanskelig å tilfredsstille de etterutdanningskrav som vil fremkomme fra medlemmene. Det ville derfor være ønskelig å starte med en kvartalsvis publikasjon som skulle få karakter av «Upopulære Skrifter». Det kan for eksempel være reprinting av artikler i utenlandske tidsskrifter som har større verdi, men som de fleste ferdige kandidater har vanskelig for å få tilgang til. Spesielt burde man kanskje legge vekt på artikler som forteller hvordan man benyttet seg av spesielle matematiske metoder for å løse konkrete problemer. Man skulle også kunne benytte dette kvartalsskrift til å gi mer utførlig internt stoff av interesse for Samfunnets medlemmer.

3. Møtevirksomheten må også kunne inneholde et element av selskapelig samvær. Sosialøkonomisk Samfunn må være et forum der en kan treffe gamle studiekamerater og gjenoppfriske gode og dårlige minner fra studietiden.

Vi har her forsøkt å kort skissere de fremste målsettinger for Sosialøkonomisk Samfunn. Hvilke virkemidler har vi så for å leve opp til våre målsettinger?

Vi har underveis påpekt enkelte tiltak som kan komme på tale. Sett fra styrets synspunkt kan en si at det ville være ønskelig med en mer bevisst budsjett-politikk. De budsjetter som en da legger frem, må gi uttrykk for de målsettinger som en til enhver tid stiller opp.

Et av de viktigste virkemidler vi har, er «Sosialøkonomen». Det må være en sentral oppgave for dette tidsskrift å virke som kontaktledd mellom Sosialøkonomisk Samfunn og de ferdige kandidater. Men foruten dette, er det mange andre oppgaver som det er viktig at «Sosialøkonomen» påtar seg å løse. Sosialøkonomene må være seg bevisst at de ikke er i den stilling at deres utdannelse kan betraktes som avsluttet med fullført embedseksamen. Nye metoder utvikles stadig, og nye problemstillinger kommer i brennpunktet. Det er en av «Sosialøkonomen»s oppgaver å virke som et ledd i den kontinuerlige etterutdanning som må pågå.

«Sosialøkonomen» skal imidlertid ikke være et tidsskrift bare for sosialøkonomer. Det må være en oppgave for hele den sosialøkonomiske stand å bringe sin viten videre til næringslivets og statsadministrasjonens menn. Og «Sosialøkonomen» må her bli det organ som skal formidle informasjon og kunnskaper.

«Sosialøkonomen» skal ellers engasjere seg i den økonomisk—politiske debatt og bør virke som et saklig og faglig innslag i den ellers så politiserte debatt. Sosialøkonomene burde med den bakgrunn deres utdannelse har gitt dem, kunne tilføre den økonomiske debatt nye idéer og momenter hvorav «Sosialøkonomen» bør være en jevnlig formidler.

«Sosialøkonomen» skal videre arbeide for å spre informasjon om de metoder som utvikles av vitenskapen og vise deres anvendelse på problemer det arbeides med både innen den private og offentlige sektor i samfunnet. Like viktig må det imidlertid også være å arbeide for at vitenskapen engasjeres i arbeidet med å løse de oppgaver en står overfor i det økonomiske liv.

Den gjensidige stimulanse og innflydelse som må gjøre seg gjeldende mellom den «teoretiske» og «praktiske» del av vårt samfunn på det økonomiske område, bør «Sosialøkonomen» være en formidler av.

Forts. fra side 22.

er i alle fall helt sikkert, de deltagende var engasjert.

Vi er helt enige med dem som hevder at kvaliteten lå noe tilbake å ønske, men det er lettere å rette på dårlig kvalitet, enn på interessemangel.

I første rekke får vi derfor slå fast at vi er glade for den interesse en nå kan spore blant studentene, dernest vil vi uttale ønsket om at det nye utvalg fortsetter i det gamle utvalgs spor, og så helt til sist tar vi med en liten oppfordring om saklighet i de til enhver tid pågående diskusjoner.

Forts. fra side 5.
ten bli utsatt, begrenset eller falle bort for kortere eller lengere perioder. Utvalget er selvfølgelig klar over at slike ordninger kan komme i konflikt med det som er satt som primært mål, nemlig at merverdiskatten skal virke nøytralt på produksjon og etterspørsel.

Trygdefinansieringen er det tredje feltet hvor det foreslås store endringer. Det vil føre for langt i denne korte artikkelen å gjennomgå denne spesielle, men viktige siden ved skattesystemet. Jeg nevner bare i denne sammenheng at utvalget går inn for en gradvis overgang fra en utstrakt skattefinansiering til et system med arbeidsgiveravgifter som beregnes av lønnsutbetalingen.

Til slutt vil jeg gi noen generelle bemerkninger om utvalgets innstilling. En finner ikke teoretisk nybrottsarbeid i innstillingen, men utvalget anvender teoretisk argumentasjon fra moderne skattelitteratur. Nytten av innstillingen sett fra norsk synspunkt ligger i den detaljerte diskusjon av det praktiske opplegg. Særlig gjelder dette problemene omkring en merverdiskatt. De mange tettskrevne sidene bør ikke skremme noen. Sjelden har jeg sett en så vel disponert bok. Hendige sammendrag av innstillingen sett under ett og av de enkelte kapitler, gjør at både generelt interesserte og interesserte i spesielle emner kan ha nytte av boken, uten at en på forhånd avsetter tid til å lese 800 sider.

APROPOS

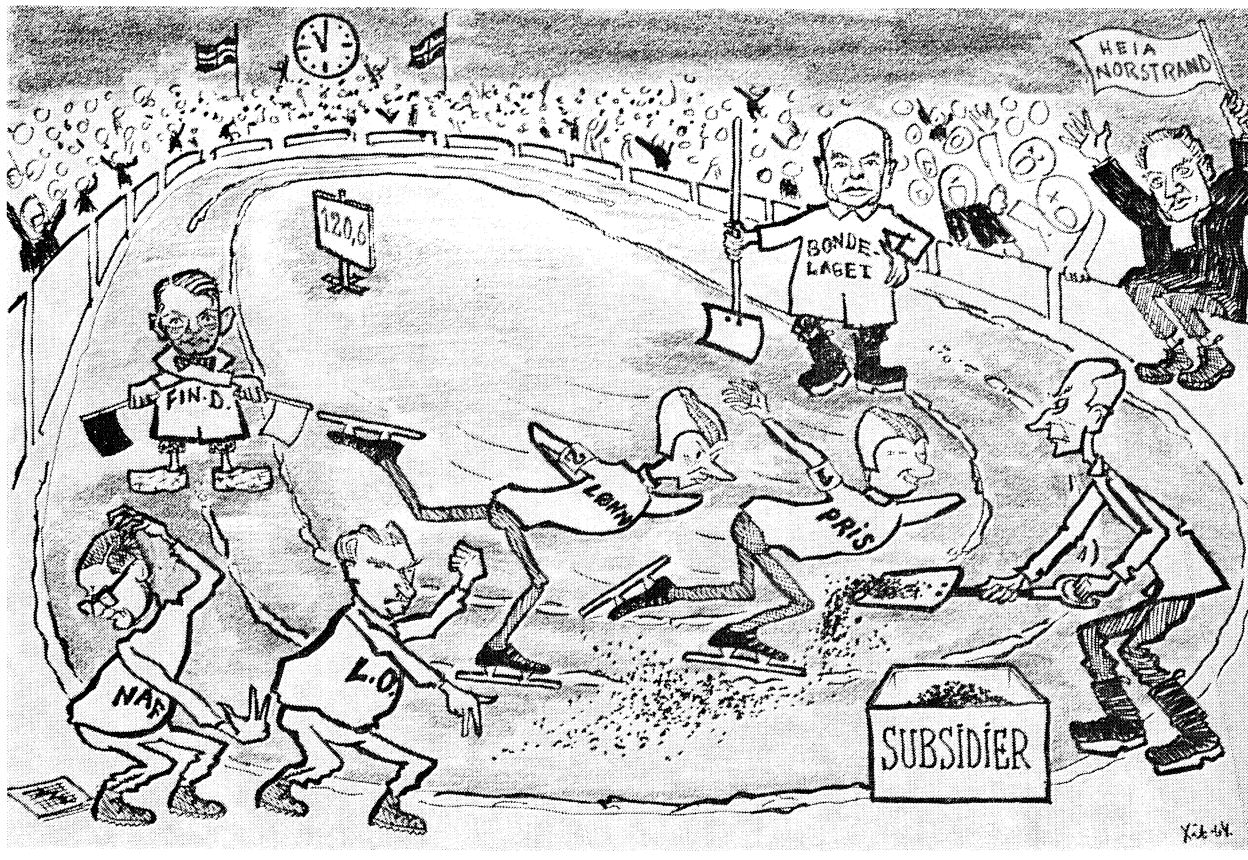

Rundetid 119,6 og 1 foran den røde strek

Sverre Kildahls Boktrykkeri

BISKOP JENS NIELSSØNS GT. 5, OSLO

Utfører alt i trykksaker

Egen klisjeavdeling

HOVEDKONTOR:

Grensen 12 b, Oslo Tlf. 33 51 51 — 33 50 01

TILBAKE-BLIKK

Igjen har det vært almannamøte i Frederiksgt. og også denne gang glimret freden ved sitt fravær.

Det synes som om høstalmannamøtet 1963 var innledningen til en ny og «tøffere» tid i «huset». Maken til rabaldermøte har en sjelden sett i Frederiksgt.

En ualmindelig frisk og til sine tider temmelig krass debatt satte sinnene i kok; også de som var kommet på møtet uten på forhånd å ha satt seg inn i problemene ble revet med, og det hele fikk til slutt et temmelig hett preg.

Tore Lindholt ledet stormen mot det gamle styre og «dets tvilsomme fremgangsmåter».

Resultatet ble et studentutvalg med en «noe» annen sammensetning enn den som var foreslått av «valgkomitéen».

Selve valgordningen ble tatt opp til debatt, og ble nærmest plukket i småbiter, resultat: Ny valgordning, med valgkomité valgt av almannamøtet.

Vårt hovedinntrykk etter møtet er at etiketten «Støvete og Kjedelig», som så lenge har vært sosialøkonomiske studenters fornemste kjennetegn, nå står i fare for å miste sin status som varemerke. Friskheten feide riktignok ut en god del av den takt tidligere møter har vært preget av, men prektighet er ikke alt her i verden.

Den nyvalgte formann: Erling Sverdrup Andersen syntes ved første blikk å være en snill og koselig fyr. Dette viste seg imidlertid å være kamuflasje i stor stil; i løpet av kort tid etter overtagelsen av det ærefulle verv, avslørte han seg som den personifiserte effektivitet. Hans arbeidsglede og pågangsmot vakte hurtig oppsikt — og irritasjon.

En av hans yndlingsidretter viste seg å være plaging av dovne mennesker, og flere enn en har fått seg en rakett i enden fra det hold, derav irritasjonen. Late mennesker ønsker som kjent sjelden å bli betegnet som late, ikke offentlig i alle fall.

Tross enkelte motsetningsforhold, råder det enighet i «huset», om at årets utvalg har vært særdeles effektivt.

Vi har opplevet revisjoner og nyvurderinger i pensum, tre-dagers seminar i samarbeide med Norges Bank, ny rekord i ekskursjoner, dannelse av studentforening med tilhørende avis; muligens små ting hver for seg, men samlet et langt skritt i retning av å gjenskape det før så fruktbare miljø i Fredriksgate 3, og gjøre Sosialøkonomi til et tidsmessig studium.

Alt i alt, en meget brukbar utvalgsformann, selv om han ved å renske ut tre av de opprinnelig syv utvalgsmedlemmer i løpet av året, har avslørt spiren til en norsk Beria.

Den nydannede studentforeningen: «Frederik» er ikke frukten av det nye utvalgs arbeide, den kan heller sies å være sprunget ut av den nye ånd vi har fått i «huset».

«Frederik» fikk god oppslutning allerede fra starten, og har avholdt interessante og givende møter.

Mest aktuell var rundebordskonferansen: «Sosialøkonomenes utdannelse sett i lys av de krav næringslivet stiller». I denne deltok: E. Barca, M. H. Magnus, og S. Dalen, alle kjente folk fra næringslivet. Som representant for Universitetet, deltok vår nye lektor i bedriftsøkonomi, K. Edvardsen. Diskusjonen ble meget dyktig ledet av Eskild Jensen.

Samtidig med dannelsen av «Frederik» ble det besluttet å sette igang med en studentavis, med det noe tvetydige navn «Observator».

Avisen selv har hittil ikke blitt beskyldt for tve-tydighet; den har bragt meninger til torgs som har vært svært klare. Ikke alle har vært like begeistret for de noe frimodige ytringer som er fremkommet, det er jo tradisjon i våre kretser at ferdige kandidater og seksjonen ikke må kritiseres, og denne tradisjon har «Observator» grundig torpedert.

Som en verdig avslutning på et usedvanlig aktivt år, fikk vi så det før nevnte Høstalmannamøte 64, hvor det tydelig kom frem at tendensen fra ifjor fremdeles var tilstede.

Diskusjonen var like frisk som ifjor, og ble til sine tider temmelig personlig; En ting

Forts. side 19.

EKSAMENSRESULTATER

Sosialøkonomisk embetseksamen 1. avdeling, ny ordning, høsten 1964.

Navn:	Økonomisk avsnitt				Statistisk avsnitt			Hoved-karakter, exam. oecon.
	Teoretisk økonomi	Nærings-økonomi	Sosial-lære	Muntlig gjennomsn.	Teoretisk statistikk	Anvendt statistikk	Muntlig gjennomsn.	
Arnstad, Per Magnar	2,80	2,75	2,45	2,70	3,00	2,75	2,83	2,75
Berg, Einar	2,55	2,65	2,70	2,37	2,50	2,80	2,63	2,58
Blom, Anna Elisabeth	3,00	2,80	2,75	2,80	3,10	2,75	2,93	2,87
Boge, Jon Arne	2,95	2,55	2,60	2,65	2,85	2,70	2,55	2,69
Fjørtoft, Lars Christian	2,85	2,80	2,80	2,87	2,75	2,70	2,70	2,79
Havnen, Leif Ingar	2,60	2,65	2,80	2,65	2,90	2,80	2,73	2,73
Heltne, Nils-Olav	2,70	2,55	3,15	2,72	3,00	2,90	2,80	2,82
Killi, Steinar	2,80	3,15	2,80	2,77	3,10	2,80	2,80	2,88
Lindholt, Tore	2,25	2,15	2,40	2,33	2,40	2,70	2,70	2,41
Nybø, Gunnar Hans	2,75	2,80	2,60	2,62	2,95	2,60	2,80	2,72
Pedersen, Jan Thidemann	3,15	2,90	2,90	2,92	2,80	3,50	2,83	2,99
Pedersen, Paul Hilmar	3,15	2,90	2,75	3,00	3,25	2,80	2,93	2,97
Svensson, Arild	2,80	2,75	2,95	2,63	2,85	2,85	2,65	2,77

Sosialøkonomisk embetseksamen 2. avdeling, ny ordning, høsten 1964.

Navn:	Teoretisk økonomi		Nærings-økonomi	Penge- og finanslære	Selvvalgt fag	Muntlig gj.snitt	Hovedkar. cand. oecon.
	I	II					
Brustad, Svein	3,05	2,90	3,40	3,00	2,65	2,77	2,88
Eckhoff, Johan Peter	3,00	3,00	2,70	2,90	2,70	2,69	2,76
Fjærtoft, Bjarne	2,65	2,80	2,50	2,70	2,85	2,69	2,80
Olstad, Thor Odd	2,55	2,50	2,45	2,80	3,00	2,71	2,66
Remaas, Bjarne	3,50	2,85	3,00	2,70	2,85	2,83	2,91
Roseth, Ingolf Magnar	2,75	2,90	2,55	3,20	3,50	2,70	2,81

Sosialøkonomisk embetseksamen 2. avdeling, gammel ordning, høsten 1964.

Navn:	Teoretisk økonomi	Sosial-lære	Nærings-økonomikk	Penge- og kredittlære	Bedrifts-økonomi	Offentlig økonomikk	Spesial-oppgave	Muntlig gjennomsn.	Hoved-karakter, cand. oecon.
Alstadheim, Håvard	2,15	2,60	2,45	2,25	2,90	2,55	2,70	2,25	2,40
Aursand, Finn	2,85	2,70	2,80	2,80	3,45	2,75	2,90	2,85	2,80
Hermansen, Tormod	2,50	2,15	2,40	2,50	2,50	2,85	2,25	2,40	2,45
Versvik, Aud Grethe F.	2,90	2,55	2,60	3,25	3,50	2,75	2,85	2,90	2,85

SOSIALØKONOMENS

KONJUNKTURBAROMETER

Høyt aktivitetsnivå, sterk kapasitetsutnytting, sterk stigning i detaljomsetningen

	1963			1964		
	Aug.	Sept.	Okt.	Aug.	Sept.	Okt.
Arbeidsmarkedet:						
1. Arbeidsledighet	55	69	92	58	67	87
Produksjon:						
1. Sesongkorrigert industriproduksjon	109	112	113	118	119	117
2. Totalt areal under bygging	104	105	107	104	106	108
Konsumetterspørsel:						
1. Total detaljomsetning	120	111	120	126	125	135
2. Vinmonopolets omsetning	115	101	121	116	113	125
Investeringsetterspørsel:						
1. Import av maskiner og utstyr	108	125	132	121	127	150
2. Ordretilgang innenlands for jern- og metallindustri i alt [1])	92	126	104	137	127	125
Utenrikshandel:						
1. Vareimport uten skip	103	115	125	119	129	146
2. Vareeksport uten skip	108	119	137	118	145	144

[1]) 1., 2. og 3. kvartal. Gj.sn. 1. halvår 1962 = 100

Alle indekser i denne oversikt har utgangspunktet 1961 = 100

Sverre Kildahls Boktrykkeri - Oslo

Sverre Kildahls Boktrykkeri - Oslo